

1

De Eerste Wereldoorlog

Informatieboek bladzijden 8 en 9

Spreek met je docent af welke onderdelen van dit hoofdstuk je gaat maken.

	Ga ik maken	√		Ga ik maken	√
☐ Paragraaf 1.1 opdrachten	ja / nee		☐ Paragraaf 1.6 opdrachten	ja / nee	
☐ Paragraaf 1.2 opdrachten	ja / nee		☐ Vergelijken in de tijd taak	ja / nee	
☐ Paragraaf 1.2 taak	ja / nee		☐ Test jezelf	ja / nee	
☐ Paragraaf 1.3 opdrachten	ja / nee		☐ ICT	ja / nee	
☐ Paragraaf 1.4 opdrachten	ja / nee		☐ Onderzoek	ja / nee	
☐ Paragraaf 1.4 taak	ja / nee		☐ Oefenen met oriëntatiekennis	ja / nee	
☐ Paragraaf 1.5 opdrachten	ja / nee				

1 Gebruik de tijdbalk.

Met deze opdracht oriënteer je je op de tijd waar dit hoofdstuk over gaat.

- a** Dit hoofdstuk gaat over de periode 1900 – 1945. Bedenk waarom dit tijdvak de tijd van wereldoorlogen heet.

Bijvoorbeeld: In dit tijdvak zijn twee wereldoorlogen uitgevoerd.

- b** Blader door paragraaf 1 tot en met 5. Noteer per paragraaf het jaartal dat jij het belangrijkste vindt, omdat daarin een duidelijke verandering met de jaren daarvoor plaatsvond.

1.1	<i>Bijvoorbeeld: 1896</i>
1.2	1914
1.3	1917
1.4	1919
1.5	1917

- c** Leg uit waarom er in Nederland niet zoveel aandacht is voor de Eerste Wereldoorlog.

Nederland was niet betrokken bij de Eerste Wereldoorlog.

- d** Blader het hoofdstuk door. Van welk onderwerp weet je het minste af?

Bijvoorbeeld: Piet Mondriaan

2 Gebruik de kaart en lees *De moord op Frans Ferdinand*.

Met deze opdracht oriënteer je je op het gebied waar dit hoofdstuk over gaat.

- a** Na de dood van Frans Ferdinand zochten Servië en Oostenrijk steun bij een ander land. Bij welk land zochten zij steun?

Oostenrijk: Duitsland

Servië: Rusland

- b** Leg uit waarom de Oostenrijkers Servië in militair opzicht een lesje wilden leren.

De groep waar Princip bij hoorde, wilde de Oostenrijkse provincie Bosnië bij Servië voegen en werd geleid door de Servische inlichtingendienst. Mogelijk wist de Servische regering er meer van af.

- c** Leg uit of de Europeanen verwachtten dat de moord op Frans Ferdinand direct zou leiden tot oorlog.

Nee, omdat het nieuws over de moord op Frans Ferdinand weer snel werd verdrongen van de voorpagina's van de kranten.

1.1 De moderne beleving van tijd

Informatieboek bladzijden 10 tot en met 13

A Het mooie tijdperk

1. Lees de tekst en bekijk de afbeeldingen.

- a Noem een oorzaak waardoor sport aan het einde van de 19e eeuw steeds meer in de belangstelling kwam te staan.

Sport was nodig door verminderde lichaamsbeweging.

- b Noem een voorbeeld waaruit blijkt dat de moderne Olympische Spelen zowel passen bij de moderne tijd als aansloten bij de klassieke tijd.

Moderne tijd: *Door de stopwatch kon de tijd in tienden van seconden worden gemeten.*

Klassieke tijd: *Sommige sporten werden zowel tijdens de klassieke als tijdens de moderne spelen georganiseerd.*

- c Geef een verklaring waarom de naam **La Belle Époque** pas na 1914 werd gegeven aan die periode.

Pas na de gruwelen van de oorlog viel op hoe mooi de periode 1870–1914 was geweest.

- d Vind jij de naam **La Belle Époque** een juiste benaming voor deze periode? Licht je antwoord toe met twee voorbeelden.

Bijvoorbeeld: Ja, omdat het een 'mooie' periode was met steeds meer vooruitgang.

Voorbeelden:

- 1 uitvindingen als de telefoon*
- 2 arbeiders kregen het beter.*

2 Gebruik de tekst en bron 1.

In deze opdracht ga je vergelijken in de tijd. Zie vaardigheid 7.

V

Bron 1 Over de Olympische Spelen bij de oude Grieken

Pierre de Coubertin (1863–1937) zocht de oorzaak van de Franse nederlaag tegen Duitsland (1870–71) in de slechte fysieke gesteldheid van de Franse soldaten. De Duitse soldaten waren lichamelijk veel sterker. Door sport moesten de Franse soldaten net zo goed getraind worden als de Duitse soldaten. Landen moesten ook in de sport met elkaar gaan concurreren. Om die reden moesten er moderne Olympische Spelen worden georganiseerd.

Vrij naar: Trudo de Jonghe, *Sport in de wereld. Ontstaan, evolutie en verspreiding*, 2007

- a Welke reden noemt de bron voor het organiseren van de Olympische Spelen?

De Franse soldaten moesten even goed getraind worden als de Duitse.

- b Bedenk een verschil en een overeenkomst tussen de hedendaagse en de klassieke Olympische Spelen.

Verskil: *Tegenwoordig zijn de Olympische Spelen er niet meer vooral om militairen te trainen.*

Overeenkomst: *Landen concurreren nog steeds met elkaar tijdens de Olympische Spelen.*

B Omgaan met tijd

3 Lees de tekst.

- a Leg uit waardoor het noodzakelijk werd om alle lokale tijden te vervangen door een nationale tijd.

Door de komst van de spoorwegen was er behoefte aan een gemeenschappelijke dienstregeling en tijd.

- b Vul onderstaande tabel in.

Naam	Plaats	Tijdstip
Greenwichtijd	Londen	14.30
Midden-Europese tijd	Berlijn	15.30
Oost-Europese tijd	Moskou	16.30

- c Welk vet gedrukt begrip uit de tekst past bij de tabel?

Tijdzones

- d Stelling: *Tot 1900 was een gemeenschappelijke tijd niet nodig.*

Ben je het met deze stelling eens? Geef argumenten.

Bijvoorbeeld: Ja, vóór die tijd waren er geen spoorwegen en was er ook geen gemeenschappelijke tijd nodig.

4 Lees Het verhaal van de zomertijd.

In deze opdracht hou je er rekening mee dat gedrag en ideeën van mensen bepaald worden door hun plaats, tijd en achtergrond. Zie vaardigheid 11.

- a Leg uit waarom in een landbouwsamenleving geen discussies plaatsvinden over het invoeren van een zomertijd.

Het invoeren van de zomertijd is voor boeren niet praktisch.

- b Leg uit waarom veel landen juist in de Eerste Wereldoorlog en rond 1970 de zomertijd instelden.

In beide perioden was energiebesparing belangrijk.

- c Bedenk hoe onderstaande personen tegenover de invoering van de zomertijd stonden. Omcirkel positief (p), negatief (n), of twijfel (t).

1 F.E. Posthuma, minister van landbouw tijdens de Eerste Wereldoorlog	(p) n / t
2 Georg Günther, landbouwer in Zuid-Duitsland tijdens de Eerste Wereldoorlog	p / n (t)
3 Anton Kröller, zakenman tijdens de Eerste Wereldoorlog	p / n (t)
4 Jean Leclercq, landbouwer in Zuid-Frankrijk sinds 1968	p (n) t

Afsluiten

5 Gebruik de tekst en bekijk de afbeeldingen.

Deze opdracht gaat over historische informatie in de context zetten en historische indelingen. Zie vaardigheden 5 en 6.

- a Bij welk tijdvak horen de 'oude' Olympische Spelen?

Tijd van Grieken en Romeinen

- b Zet bij elk begrip het nummer van een afbeelding. Je kunt meerdere afbeeldingen bij een begrip plaatsen.

Begrip	Nummer(s) afbeelding
Moderne Olympische Spelen	6 of 5
La Belle Époque	4
Greenwichtijd	4
Prehistorie	8 of 18
Vroegmoderne tijd	7 of 9 of 17

- c Zet de nummers van alle afbeeldingen van deze paragraaf in historische volgorde.

18-8-10-12-11-7-17-9-13-15-4-5-6-16-14

6 Zoek verder.

Zoek naar informatie over de Olympische Spelen in de oudheid en naar de Olympische Spelen van 1928, gehouden in Amsterdam.

Vergelijk beide Olympische Spelen op de volgende punten.

- deelnemers
- publiek
- aantal sporten
- verering van de winnaars

Werk je conclusies uit op een A4'tje. Begin de tekst met een vraag, werk daarna je conclusies uit en eindig het verslag met een kort, samenvattend antwoord op de vraag. Zorg voor aantrekkelijke afbeeldingen. Lever het A4'tje in bij je docent.

1.2 De Grote Oorlog

Informatieboek bladzijden 14 tot en met 17

A Oorzaken van de Eerste Wereldoorlog

1 Lees de tekst en bekijk de afbeeldingen.

- a Welke afbeelding past het beste bij het fragment uit het boek van de oorlogsveteraan Remarque? Leg je keuze uit.

Bijvoorbeeld: 23, omdat deze foto de verschrikkingen van de Eerste Wereldoorlog weergeeft.

- b Het boek van oorlogsveteraan Remarque leidde tot een verandering in het beeld dat mensen hadden van Eerste Wereldoorlog. Leg uit welke verandering.

In 1914 waren veel mensen enthousiast voor de oorlog. Door het boek van Remarque gingen zij de oorlog zien als een zinloze massaslachting.

- c Leg uit dat militarisme makkelijk kan leiden tot een wapenwedloop.

Door militarisme willen veel mensen dat hunland over het beste leger beschikt. Dit kan makkelijk leiden tot een internationale wapenwedloop.

- d Leg uit dat het Schlieffenplan rekening hield met een bondgenootschap tussen twee landen rond 1900.

Bijvoorbeeld: Het Schlieffenplan houdt rekening met een Duitse vijand in het Oosten (Rusland) en in het Westen (Frankrijk), die elkaar steunen.

- e Leg uit waarom met name voor Duitsland een snelle mobilisatie belangrijk was.

Bijvoorbeeld: Duitsland was omsingeld door vijanden. Door een snelle mobilisatie kon volgens het Schlieffenplan een tweefrontenoorlog worden voorkomen.

2 Lees *Het verhaal van Hitler* en bron 2.

V

In deze opdracht haal je informatie uit bronnen en beoordeel je een bron kritisch. Zie vaardigheden 3 en 4.

Bron 2 Adolf Hitler over het begin van de Eerste Wereldoorlog

Ook vandaag nog schaam ik me er niet voor te zeggen dat ik, overmand door onstuimig enthousiasme, op de knieën zonk om vanuit het diepst van mijn hart de hemel te prijzen dat ik in deze tijd mocht leven. Nu begonnen de onvergetelijkste en belangrijkste jaren van mijn aards bestaan.

Vrij naar: Ian Kershaw, *Hitler, hoogmoed 1889-1936*, 2003

- a Bedenk welke verwachting Hitler had over de afloop van de oorlog.

Dat Duitsland de oorlog zou winnen.

- b Leg uit dat deze verwachting mede voortkwam uit het nationalisme.

Door het nationalisme waren mensen ervan overtuigd dat hun land de oorlog met gemak kon winnen.

- c Hitler heeft deze woorden later opgeschreven. Leg uit dat dit een argument tegen de betrouwbaarheid van de bron is.

Doordat de informatie later is opgeschreven, kan het zijn dat de gebeurtenissen in Hitlers herinnering anders zijn dan ze in werkelijkheid waren.

B Het oorlogsverloop

3 Lees de tekst, gebruik bron 3 en bekijk de afbeeldingen.

- a Welk vet gedrukt begrip past het beste bij de strijd aan het westfront? Leg je antwoord uit.

Loopgravenoorlog omdat deze wel aan het westfront, maar veel minder aan het Oostfront plaatsvond.

b Teken in bron 3 vier fronten van de Eerste Wereldoorlog.

Bron 3 Europa in 1914

c Bekijk de fronten waarbij Duitsland direct betrokken is. Welk vet gedrukt begrip uit de tekst past hierbij?

Twee-frontenoorlog

d Leg uit waarom 1917 voor Duitsland zowel een succesjaar als een rampjaar kan worden genoemd.

Succesjaar: De oorlog in het oosten werd gewonnen.

Rampjaar: De Verenigde Staten raakten in oorlog met Duitsland.

e Volgens veel Duitse oorlogsveteranen had Duitsland de oorlog verloren omdat het thuisfront instortte. Ben je het met deze mening eens?

Bijvoorbeeld: Nee, omdat de Duitsers door het geallieerde tegenoffensief al teruggedrongen werden tot achter hun oude linies.

4 Gebruik de tekst en bekijk de afbeeldingen.

In deze opdracht oefen je met verandering en continuïteit vaststellen. Zie vaardigheid 8.

a Geef een voorbeeld van verandering tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Bijvoorbeeld: Rusland beëindigde de oorlog.

b Geef een voorbeeld van continuïteit tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Bijvoorbeeld: In het westen bleef het een loopgravenoorlog.

Afsluiten

5 Lees bron 4.

In deze opdracht haal je informatie uit een bron. Zie vaardigheid 3.

Bron 4 Een Nederlandse historicus schreef over de loopgravenoorlog:

De generaals vonden geen manier om de oorlog te winnen. Dit kwam doordat de verdedigende partij in de loopgraven in het voordeel was. De technische mogelijkheden waren te beperkt om de loopgraven van de vijand te doorbreken.

Naar: H.L. Wesseling, *Frankrijk in oorlog, 1870-1962*, 2007

Welke conclusie kun je trekken over de mogelijkheden van beide partijen om de oorlog te winnen? Leg je antwoord uit.

Dat de oorlog niet te winnen was, omdat de verdedigende partij in het voordeel was en er te weinig mogelijkheden waren om de loopgraven van de vijand te doorbreken.

6 Zoek verder.

Op internet kun je veel foto's vinden van frontsoldaten uit de Eerste Wereldoorlog. Zie bijvoorbeeld: www.wereldoorlog1418.nl.

- a** Kies van elk volgend onderwerp één foto die volgens jou kenmerkend is.
- vrijwilligers/dienstplichtigen melden zich
 - loopgravenoorlog
 - oorlogsgraven

- b** Noteer van elke foto:
- waar en wanneer de foto is gemaakt
 - van welk(e) land(en) de soldaten zijn
 - wat er op de foto gebeurt

Verwerk alle informatie op een A4'tje. Zorg ervoor dat je foutloos Nederlands schrijft.

1.2 De Eerste Wereldoorlog

TAAK

Informatieboek bladzijden 14 tot en met 17

MAAK EEN RONDLEIDING OVER EEN SLAGVELD

Paragraaf 1.2 gaat over de Eerste Wereldoorlog. Tijdens de Eerste Wereldoorlog is een aantal veldslagen uitgevochten. In onze tijd gaan ieder jaar nog talloze mensen naar de slagvelden van de Eerste Wereldoorlog. Soms gaan (klein)kinderen van de soldaten die hebben gevochten naar de plek waar opa is geweest. Ook zijn er veel mensen geïnteresseerd in de slagvelden om naar achtergebleven spullen te kijken, of deze te zoeken.

In deze taak ga je een folder voor deze toeristen maken. Je kiest een van de volgende veldslagen.

- Slag bij de Marne
- Slag bij de Somme
- Slag bij Ieper
- Slag bij Verdun

Hoe ga je te werk?

- Deze taak kun je alleen en in duo's uitvoeren in ongeveer een à twee uur.
- Geef als eerste algemene informatie over de Eerste Wereldoorlog, waarin je informatie uit het informatieboek verwerkt.
- Zoek in boeken en op internet naar informatie over de veldslag die je hebt gekozen. Maak er notities over en bepaal wat je wilt opnemen in je folder.
- Geef ook informatie over de bezienswaardigheden die de bezoekers kunnen gaan bekijken.
- Geef informatie over openingstijden en toegangsprijzen van musea.
- Maak van een gevouwen A4'tje een aantrekkelijke folder.
- Werk je folder netjes uit, in foutloos Nederlands.

Wat is het resultaat?

Je hebt een aantrekkelijke folder gemaakt voor bezoekers van een slagveld uit de Eerste Wereldoorlog.

Beoordeling

Lever de folder uitgeprint in bij je docent. Voor de folder krijgen jullie een beoordeling. Spreek met je docent af, op welke wijze de krant wordt beoordeeld.

Wijze van presenteren

Spreek met je docent af hoe je je folder presenteert.

Enkele mogelijkheden

- Je presenteert de folder in de klas.
- De klas splitst zich in tweeën. De ene helft van de klas bekijkt de folder van de andere helft en andersom. Ga bij je folder staan om de bezoekers tekst en uitleg te kunnen geven.
- Iedereen kiest voor zichzelf de origineelste en beste folder. De docent telt de scores en maakt de winnaar bekend.

Nabespreking en beoordeling

Je kunt met medeleerlingen en met je docent de volgende vragen bespreken. Je kunt de vragen ook verwerken in een schriftelijke reflectie (overdenking).

- Is de folder origineel?
- Is het duidelijk wat er te zien is rondom het slagveld?
- Is de folder goed te lezen of te zien?
- *Bij duo's* Is het samenwerken goed gegaan? Wat ging wel goed? En wat niet?

Ruimte voor aantekeningen

1.3 Revolutie in Rusland

Informatieboek bladzijden 18 tot en met 20

A Het einde van het Tsarenrijk

1. Lees de tekst en bekijk de afbeeldingen.

- a Noem een sterk en een zwak punt van Rusland in 1914.

Sterk: *Bijvoorbeeld: Het land had veel grondstoffen.*

Zwak: *Er woonden veel volkeren en de economie was zwak.*

- b Geef een verklaring voor het gebrek aan kritiek op de tsaar en zijn bureaucratie. Gebruik in je antwoord een vet gedrukt woord.

De geheime diensten onderdrukten kritiek op de regering.

- c Op welke wijze probeerde de tsaar in 1905 de onrust in Rusland weg te nemen?

Door de burgers de Doema te laten kiezen.

- d Stelling: *Het instellen van de Doema leidde niet tot grote veranderingen in het bestuur van Rusland.*

Geef een argument voor de stelling.

Burgers kregen geen echte macht.

De tsaar bleef alles bepalen.

2 Gebruik de tekst en bron 5 en 6.

V

In deze opdracht ga je oorzaken en gevolgen onderscheiden. Zie vaardigheid 9.

- a Vul het schema met oorzaken en gevolgen in.

Oorzaak	Gevolg
<i>Geheime diensten spelen een belangrijke rol in Rusland.</i>	<i>Er is geen openlijke kritiek op de tsaar.</i>
<i>Er zijn grote voedseltekorten.</i>	<i>In St. Petersburg wordt gedemonstreerd.</i>
<i>Sovjets besturen grote delen van Rusland.</i>	<i>De tsaar treedt af.</i>

Bron 5 Uit een rede (1917):

'Het is beter om eervol te sterven dan op de menigte te schieten. Onze vaders en moeders smeken om brood', zei ik. 'Gaan we ze dan nog neerschieten? Ik zeg dat we onze stellingen tegenover de bevolking niet meer moeten innemen.'

Uit: O. Figes, *Tragedie van een volk*, 2008

- b Leg uit dat in bron 5 een belangrijke oorzaak te vinden is van het aftreden van de tsaar in 1917.

De bron is een oproep van soldaten om niet meer te schieten op burgers. De tsaar verloor daarmee de steun van het leger en trad af.

- c Leg uit dat de inhoud van bron 5 niet past bij de Oktoberrevolutie.

De Oktoberrevolutie was een staatsgreep in een paleis. Regeringsgezinde soldaten schoten niet op burgers.

B Rusland onder Lenin

3 Lees de tekst en bekijk de afbeeldingen.

- a Welk conflict ontstond er tussen de bolsjewieken van Lenin en de meeste Europese socialisten?

Lenin vond dat de revolutie het enige doel moest zijn. De andere socialisten wilden via het parlement verbeteringen.

- b Bedenk waarom de houding van de arbeiders tijdens de Eerste Wereldoorlog niet past bij de socialistische en communistische idealen.

Arbeiders horen een groep te vormen tegen de machthebbers. Nu vchten arbeiders tegen elkaar.

- c Noem een verschil en een overeenkomst tussen de Februarirevolutie en de Oktoberrevolutie.

Verskil: *Bijvoorbeeld: Bij de Oktoberrevolutie veranderde Rusland in een eenpartijstaat.*

Overeenkomst: *Bijvoorbeeld: Er komt een andere regering in Rusland.*

- d Stelling: *Het communistische regime werd niet enthousiast door de bevolking onthaald.*

Ben je het met de stelling eens? Geef een argument.

Bijvoorbeeld: Eens, omdat er een burgeroorlog ontstond.

- e Vind je de naam Sovjet-Unie passen bij de communistische idealen? Leg uit.

Bijvoorbeeld: Ja, omdat de Sovjet wijst naar de raden die fabrieken en leger-eenheden gingen besturen.

4 Gebruik de tekst en bron 6.

Je gaat historische informatie kritisch beoordelen. Zie voor meer uitleg vaardigheid 4.

Bron 6 Georgi Lvov, minister-president van Rusland schreef in een brief op 3 juli 1917:

Lieve vader en moeder,
Een week geleden was me al duidelijk dat er geen uitweg meer is. Dit land staat aan de rand van de afgrond: er dreigt een hongersnood, een burgeroorlog en de oorlog met Duitsland is zo goed als verloren. Alles wat dit land heeft voortgebracht zal worden weggevaagd. Ik zal het niet levend meemaken en u, naar ik hoop, ook niet.

Uit: O. Figes, *Tragedie van een volk*, 2007

- a Is bron 7 een primaire of een secundaire bron?

Primaire bron

- b Lvov schreef deze brief aan zijn ouders. Leg uit dat de bron daarom erg betrouwbaar kan zijn.

Hij zegt tegen zijn ouders wat hij werkelijk denkt.

- c De brief is geschreven door een minister-president. Vind jij de bron daarom betrouwbaar? Leg uit.

Bijvoorbeeld: Ja, omdat Lvov door zijn hoge positie veel wist en deze kennis ook nog deelt met mensen die hij vertrouwt.

Afsluiten

5 Gebruik de hele tekst en de bronnen en bekijk de afbeeldingen.

In deze opdracht stel je de bruikbaarheid en betrouwbaarheid van bronnen vast. Zie vaardigheden 2 en 4.

- a Stel, je doet onderzoek naar de Oktoberrevolutie en je hebt alle afbeeldingen en werkboekbronnen van paragraaf 1.3 ter beschikking. Bepaal of de bronnen bruikbaar (A) en betrouwbaar (B) zijn. Vul het onderstaande schema in. Kies uit ja (j), nee (n) of twijfel (t).

Afbeelding	(A)	(B)	Bron	(A)	(B)
27	n	j	5	n	j
28	j	j	6	j	j
29	j	n			
30	j	j			
31	n	n			

- b Stel, je hebt bewondering voor de communisten en je wordt gevraagd om advies te geven voor een website over de Russische Revolutie. Leg uit welke bron dan zeker op de website te vinden moet zijn.

Bijvoorbeeld: Bron 5. Hierin is te lezen dat soldaten niet langer op de ontevreden menigte willen schieten. Dit toont aan dat er totaal geen vertrouwen meer was in de tsaar.

- c Welke kritiek kan een tegenstander van het communisme hebben op jouw keuze voor deze bron?

Bijvoorbeeld: Het is maar één bron. Misschien dat er wel heel veel bronnen die iets anders beweren.

1.4 De nieuwe kaart van Europa

Informatieboek bladzijden 21 en 22

6 Zoek verder.

Zoek op internet een aantal afbeeldingen over het huis Romanov. De afbeeldingen moeten gaan over de paleizen en levensstijl van de tsarenfamilie. Schrijf bij elke afbeelding een korte begeleidende tekst. Verwerk alles op een A4'tje en lever dat in bij je docent.

A De Vrede van Versailles

1 Lees de tekst en bekijk de afbeeldingen.

a Leg uit waarom Duitsland niet mocht meepraten over de Vrede van Versailles.

Had verloren en kreeg schuld van oorlog

b Noem twee doelen die de geallieerden hadden met de straffen die Duitsland kreeg. Geef bij ieder doel een straf als voorbeeld.

1 *Voorkomen dat Duitsland weer een oorlog zou beginnen.*

Voorbeeld: *Mochten geen groot leger.*

2 *Duitsland betaalt als verantwoordelijke de schade van de oorlog.*

Voorbeeld: *Verplichte herstelbetalingen.*

c Waarom zagen veel Duitsers de Vrede van Versailles als een door de geallieerden gedicteerde vrede?

Ze hadden geen invloed op de uitkomst.

d Stelling: *Duitsland kreeg terecht de schuld van de Eerste Wereldoorlog.*

Ben je het met de stelling eens? Geef argumenten.

Bijvoorbeeld: Mee oneens, omdat de geallieerden ook nationalistisch waren en meededen aan de wapenwedloop.

2 Gebruik de tekst en bron 7 en lees bron 8.

Deze opdracht gaat over standpunten innemen. Zie vaardigheid 15.

a Zet op de kaart van bron 7 het cijfer 1 in het gebied dat Duitsland na de Eerste Wereldoorlog aan Frankrijk moest afstaan.

b Leg uit waarom Duitsland juist dit gebied moest afstaan.

Duitsland had Elzas-Lotharingen in 1871 op Frankrijk veroverd.

c Bedenk waarom Duitsland geen soldaten meer mocht legeren ten westen van de Rijn.

Dan zou het Frankrijk niet meer plotseling kunnen aanvallen.

Bron 7 Europa in 1918

d Leg met behulp van de kaart uit of je het met de inhoud van bron 8 eens bent.

Bijvoorbeeld: Eens omdat Oost-Europa door het Verdrag van Versailles bestaat uit kleine en middelgrote staten.

Bron 8 Een historicus schreef over het Verdrag van Versailles:

Het Verdrag van Versailles was niet in alle opzichten negatief voor Duitsland. Het grondgebied bleef grotendeels behouden, de politieke eenheid van Duitsland bleef ook gehandhaafd. Bovendien bleef Duitsland een machtige economie. Daarbij komt dat het verbond tussen Rusland, Frankrijk en Groot-Brittannië verdween. Er ontstond in Midden- en Oost-Europa ook geen nieuw land dat Duitsland tegenstand kon bieden.

Vrij naar: Frits Boterman, *Moderne Geschiedenis van Duitsland*, 2005

B Volkeren en staten

3 Lees de tekst.

- a Leg uit waardoor het Habsburgse en het Ottomaanse rijk na de Eerste Wereldoorlog uit elkaar vielen en Duitsland niet.
In deze rijken woonden meerdere volken; in Duitsland niet.
- b Leg met een voorbeeld uit wat een mandaatgebied is.
Een gebied dat namens de Volkenbond werd bestuurd, bijvoorbeeld het Midden-Oosten.
- c Stelling: *De idealen van Wilson werden door de Volkenbond niet volledig toegepast.*
Geef een argument voor de stelling en gebruik een vet gedrukt begrip uit subparagraaf A.
Bijvoorbeeld: Eens, omdat niet ieder land zelfbeschikkingsrecht kreeg.

4 Gebruik de tekst en bron 9.

Deze opdracht gaat over verschillende soorten vragen. Zie vaardigheid 1.

Bron 9 Uit een rede van een Turkse minister:

Ik vind dat we moeten accepteren dat buitenlanders grote invloed zullen hebben in onze bedrijven. Wij hebben hun kennis en geld nodig om ons land te moderniseren. Er is geen nieuwe staat die kan zonder buitenlands kapitaal.

Vrij naar: L.S. Stavrianos, *Global Rift. The Third World comes of age*, 1981

- a Welk gevolg had de Eerste Wereldoorlog voor de Turkse sultan?
De Turkse sultan raakte een groot deel van zijn macht kwijt.
- b Op welke manier probeerde de sultan te verbergen dat hij weinig macht in eigen land had?
Hij benadrukte welk voordeel Turkije had bij de buitenlandse inmenging. Zo maskeerde hij dat hij geen alternatief had.

- c Geef van elke vraag aan of deze beschrijvend, verklarend of waarderend is.

1 Welk gevolg had de Eerste Wereldoorlog voor Turkije?	beschrijvend
2 Waardoor ontstond onvrede over het optreden van de Engelsen in het Turkse rijk?	verklarend
3 Heeft Mustafa Kemal terecht de eretitel Atatürk (vader der Turken) gekregen?	waarderend
4 Waarom zei de Turkse regering dat zij buitenlandse hulp nodig had?	verklarend

Afsluiten

5 Gebruik de gehele tekst.

Deze opdracht gaat over historische indelingen gebruiken. Zie vaardigheid 5.

- a Noem twee tijdvakken waarin de kaart van Europa ook grondig veranderde.

Tijdvak

- 1 Bijvoorbeeld: Tijd van steden en staten
- 2 Bijvoorbeeld: Tijd van pruiken en revoluties

- b Historisch juist of onjuist? Omcirkel het goede antwoord.
- In de Volkenbond moesten landen conflicten vreedzaam oplossen. juist onjuist
 - Alle landen van de wereld werden lid van de Volkenbond. juist onjuist

6 Zoek verder.

In 1915 vonden talloze Armeniërs de dood. Over deze zaak is tot op de dag van vandaag discussie tussen Turken en Armeniërs.

Zoek informatie op over de gebeurtenissen van 1915 in Armenië. Let daarbij vooral op de verschillende meningen over deze kwestie. Trek zelf een conclusie. Werk de informatie uit op een A4'tje en lever deze in bij je docent.

1.5 Neutraal Nederland

Informatieboek bladzijden 23 en 24

A Tussen de grote mogendheden

1 Lees de tekst en bekijk de afbeeldingen.

- a Leg uit wat de Nederlandse neutraliteitspolitiek inhield.

Dat Nederland geen partij koos in de oorlog en bevriend wilde blijven met alle landen.

- b Leg uit waarom Duitsland, ondanks het Schlieffenplan, Nederland niet aanviel.

Bijvoorbeeld: Duitsland hoopte via Nederland goederen in te kunnen voeren. Als Duitsland Nederland bezette zou dat, door een blokkade, veel lastiger zijn.

- c Leg uit waarom de geallieerden kritiek hadden op het Nederland in de Eerste Wereldoorlog.

Via de Rotterdamse havens kon Duitsland worden bevoorrad, ondanks de geallieerde blokkade.

- d Vind je het beleid van de Nederlandse regering om neutraal te blijven verstandig? Leg je antwoord uit.

Bijvoorbeeld: Ja, want door de neutraliteitspolitiek werd Nederland niet bezet.

2 Gebruik de tekst en bekijk bron 10.

Deze opdracht gaat over informatie uit bronnen halen en deze kritisch beoordelen. Zie vaardigheden 3 en 4.

- a Geef bron 10 de positie van Nederland in de Eerste Wereldoorlog goed weer? Leg je antwoord uit.

Ja, omdat Nederland niet in de brand staat (oorlog voert), maar de landen rondom wel.

Bron 10 Prent van Hahn

- b Vindt de tekenaar de Nederlandse neutraliteitspolitiek succesvol? Leg je antwoord uit.

Bijvoorbeeld: Ja, omdat Nederland niet in brand staat.

- c De tekenaar is een tegenstander van de oorlog. Welke aanwijzing daarvoor is in de prent te vinden.

De oorlogvoerende partijen schelden elkaar uit, maar ondernemen geen actie om de brand te blussen. Het zal hun ondergang zijn.

B Economie en politiek

3 Lees de tekst.

- a Welke twee kwesties in de Nederlandse politiek werden tijdens de Eerste Wereldoorlog opgelost.

- Alle mannen kregen kiesrecht*
- Bijzondere scholen kregen evenveel geld als openbare scholen.*

- b Geef een verklaring waarom juist tijdens de oorlog deze kwesties werden opgelost.

De oorlog versterkte de nationale eenheid. De verschillende groepen beseften dat zij met elkaar moesten samenwerken.

- c Stelling: *Het besluit om alle mannen kiesrecht te geven was verstandig.*
Ben je het met deze stelling eens? Geef argumenten.
Bijvoorbeeld: Eens, omdat Nederland daarmee democratischer werd en de steun voor het stelsel toenam.

4 Gebruik de tekst en bekijk bron 11.

In deze opdracht hou je er rekening mee dat heden- daagse en toekomstige verschijnselen worden beïnvloed door het verleden en wat zij te maken hebben met het heden. Zie vaardigheden 12 en 13.

Bron 11 Prent van Braakensiek

- a Posthuma was de minister van voedselvoorziening. Welke twee vet gedrukte begrippen passen bij deze spotprent? Leg je keuze uit.
- Zwarte markt: door de schaarste aan goederen, kochten mensen producten op de zwarte markt.
 - Op de bon: om het beschikbare eten eerlijk te verdelen gingen dingen op de bon.
- b Leg uit waarom het thema van de spotprent in de periode 1914-1918 veel mensen aansprak.
Er was voedselschaarste en daarom hadden veel mensen kritiek op de regering. Deze spotprent sluit aan bij wat mensen vonden.

- c Geef een verklaring voor de mening van Troelstra dat een revolutiepoging kans van slagen had.

Er waren veel mensen ontevreden.

Troelstra verwachtte dat dit in zijn voordeel was.

- d Geef een voorbeeld waaruit blijkt dat er in de onderwerpkeuze van spotprenttekenaars in de loop van de tijd niet veel is veranderd.

In deze tijd gaan spotprenttekenaars ook vaak in op actuele kwesties.

Afsluiten

5 Gebruik de afbeeldingen.

- a Schrijf van elke afbeelding op over welk tussenkopje deze gaat.

Afbeelding 35	Neutraliteitspolitiek
Afbeelding 36	De Rotterdamse haven

6 Zoek verder.

Veel Belgen vluchtten tijdens de Eerste Wereldoorlog naar Nederland. Niet alle Nederlanders waren daar blij mee. Minister-president P.W.A. Cort van der Linden verdedigde de opvang van Belgische vluchtelingen. Schrijf een opstel van ongeveer 300 woorden waarin je de opvang van Belgische vluchtelingen verdedigt. Zoek er twee aantrekkelijke afbeeldingen bij.

1.6 De wereld van Mondriaan

Informatieboek bladzijden 25 tot en met 27

A Naar abstracte kunst

1 Lees de tekst en bekijk de afbeeldingen.

- a Waarom had Piet Mondriaan in het begin van zijn loopbaan weinig succes als schilder?

Zijn werk was niet bijzonder: hij gaf de werkelijkheid, zoals zo velen, goed herkenbaar weer

- b Bekijk afbeelding 38. In welke periode van het leven van Mondriaan is het schilderij geschilderd? Leg je antwoord uit.

Zijn laatste periode. Het is abstracte kunst. Zijn boom is nauwelijks als boom herkenbaar.

- c Noem een verschil en een overeenkomst tussen de waardering van moderne kunst in de tijd van Van Gogh en die van Mondriaan.

Verskil: Kunstenaars genoten in de tijd van Mondriaan wel aanzien bij de elite.

Overeenkomst: Het grote publiek verafschuwde abstracte kunst.

- d Stelling: Elke Nederlander hoort te weten wie Mondriaan was. Ben je het met deze stelling eens? Geef argumenten.

Bijvoorbeeld: Ja, want Mondriaan was een Nederlander en bekend over de hele wereld.

- e Vind je de manier waarop Mondriaan de 'hogere schoonheid' tot uitdrukking bracht in zijn werk geslaagd? Leg je antwoord uit.

Bijvoorbeeld: Ja, hij liet goed de kern van de werkelijkheid zien.

2 Bekijk bron 12 en gebruik de afbeeldingen.

Deze opdracht gaat over vergelijken in de tijd. Zie vaardigheid 7.

Noem twee verschillen tussen de tekening van Rembrandt van Rijn en het werk van Piet Mondriaan.

Bron 12 Tekening van Rembrandt

Rembrandt schilderde concreet; Mondriaan abstract en Rembrandt schilderde met primaire kleuren; Rembrandt niet.

B Schilder van De Stijl

3 Lees de tekst en Het verhaal van Victory Boogy Woogy.

- a Welk doel had de kunstenaarsbeweging De Stijl?
Om een evenwichtige wereld te scheppen.
- b Leg uit dat de werkwijze van De Stijl paste bij de tijd waarin de beweging ontstond.
De oude wereld was door de chaotische Eerste Wereldoorlog vernietigd.

- c Stelling: *Mondriaan was geen typische vertegenwoordiger van De Stijl.*
Geef een argument voor en een argument tegen de stelling. Geef ook je eigen mening over de stelling.
Argument voor: Hij had weinig contact met de kunstenaars van De Stijl.
Argument tegen: Hij schilderde volgens de uitgangspunten van De Stijl.
Eigen mening: Bijvoorbeeld: Mee eens.
Het werk van Mondriaan sluit goed bij 'De Stijl' aan.
- e Vind je de beslissing van de Nederlandse regering om de *Victory Boogie Woogie* aan te schaffen een goed besluit? Leg je antwoord uit.
Bijvoorbeeld: Nee, want het schilderij kostte veel geld. Zoveel is het niet waard.

4 Gebruik de tekst en de afbeeldingen.

V

Deze opdracht gaat over verschillende soorten vragen. Zie vaardigheid 1.

- a Onderzoekers moeten zo onpartijdig mogelijk zijn. Omcirkel de beste onderzoeksvraag.
- A Welke elementen in het werk van Mondriaan spreken mensen aan?
- B Waarom schilderde Mondriaan mooie schilderijen?
- C Waarom was Mondriaan populair bij andere avant-gardeschilders?
- D Was Mondriaan een schurk?
- c Geef van elke vraag aan of deze beschrijvend (B), verklarend (V) of waarderend (W) is.

1 Bij wie hadden moderne kunstenaars aanzien?	B
2 Welk schilderij van Mondriaan is het bekendst geworden?	B
3 Waarom emigreerde Mondriaan naar de Verenigde Staten?	V
4 Voor welke vernieuwing in de kunst zorgden de avant-gardekunstenaars?	V
5 Waren avant-gardekunstenaars populair bij de mensen uit de lagere klassen?	B

Afsluiten

5 Gebruik de gehele tekst.

- a Noem twee kenmerken van De Stijl.
- Rechte lijnen
 - Primaire kleuren
- b Leg uit waarom het werk van de kunstenaars van De Stijl goed past bij de periode 1900-1920.
Ze lieten in hun werk zien dat er na de chaos van oorlog ruimte was voor harmonie.
- c Maak hieronder een tekening die past bij De Stijl.

- c Laat je tekening aan een klasgenoot zien en vraag hem of haar of jouw tekening past bij De Stijl. Schrijf de reactie op.
Eigen antwoord.

6 Zoek verder.

Ga op zoek naar afbeeldingen van het werk van Piet Mondriaan. Maak een catalogus waarin tien schilderijen van Mondriaan staan. Schrijf bij elk schilderij een begeleidende tekst, waarin je aangeeft wat er op het schilderij te zien is, waar het te zien is en (indien mogelijk) wat het ongeveer waard is.

1.1 De moderne beleving van tijd

1 Vul in.

De periode 1870 tot 1914 staat bekend als een periode van vooruitgang. Ze wordt ook wel La Belle Époque genoemd. Een voorbeeld hiervan waren de eerste moderne Olympische Spelen. Sporters uit verschillende landen namen het tegen elkaar op. Deze Spelen pasten ook goed bij het nationalisme. Sport maakt jongeren sterk.

Door de aanleg van spoorwegen kwam er behoefte aan een gemeenschappelijke tijd. Europa werd verdeeld in drie tijdzones: Greenwichtijd, Midden-Europese tijd en Oost-Europese tijd. In Nederland geldt de Midden-Europese tijd.

1.2 De Grote Oorlog

2 Vul in.

In 1914 begon de Eerste Wereldoorlog, die ook wel de Grote Oorlog wordt genoemd. Twee belangrijke oorzaken van deze oorlog waren nationalisme en militarisme. Veel landen besloten om hun leger snel te mobiliseren. De Duitsers wilden eerst via België Frankrijk verslaan. Daarna zouden ze tegen Rusland vechten. Dit plan heet het Schlieffenplan. Het plan mislukte. In het westen ontstond een loopgravenoorlog. In het oosten werd ook gevochten. Zo ontstond een tweefrontenoorlog. Er waren twee groepen landen die tegen elkaar vochten: de geallieerden en de centralen. Het jaar 1917 was een keerpunt. Rusland beëindigde de oorlog en de Verenigde Staten sloten zich aan bij de geallieerden. Daarna stortte Duitsland in. Op 11 november 1918 zwegen de wapens.

1.3 Revolutie in Rusland

3 Vul in.

In Rusland was de industrialisatie nog maar nauwelijks op gang gekomen. De geheime diensten hadden veel invloed. De macht was in handen van de tsaar en de bureaucratie. Veel mensen waren ontevreden. Begin 1917 vond de Februarirevolutie plaats. De Doema kreeg meer macht. Later dat jaar volgde de Oktoberrevolutie. Door deze staatsgreep kwamen de communisten aan de macht. Dit leidde tot een burgeroorlog tussen het Rode Leger en het Witte Leger. Rusland werd een communistische eenpartijstaat. Lenin was daarvan de leider. Vanaf 1922 heette Rusland de Sovjet-Unie.

1.4 De nieuwe kaart van Europa

4 Vul in.

Na de Eerste Wereldoorlog werd het Verdrag van Versailles gesloten. Hierin stond dat Duitsland verantwoordelijk was voor de oorlog. Het land werd zwaar gestraft. Ook werd de Volkenbond opgericht. Deze bond kon geen belangrijke rol spelen bij grote conflicten. Ook zou elk volk zelfbeschikingsrecht moeten krijgen. Na de oorlog bleef Duitsland een eenheid. Dit gold niet voor het Habsburgse rijk. Uit dit land ontstonden nieuwe landen, zoals Tsjecho-Slowakije. Ook het Ottomaanse rijk viel uit elkaar. Sommige delen van dit rijk werden als mandaatgebied door de Volkenbond bestuurd. In de praktijk bestuurden Frankrijk en Engeland deze gebieden.

1.5 Neutraal Nederland

5 Vul in.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog voerde Nederland een neutraliteitspolitiek waardoor het niet in oorlog was. In Zuid-Limburg zagen Nederlanders hoe Belgen werden doodgeslagen, gefusilleerd of gedepor-teerd. Voor Duitsland was de haven van Rotterdam erg belangrijk. De geallieerden verbo-den daarom de handel in verschillende goederen. Met zeemijnen werd de haven geblokkeerd. In Nederland heerste schaarste en gebrek. Veel pro-ducten gingen op de bon. Ze waren ook verkrijg-baar op de zwarte markt. Sommige handelaren verdienden daarmee veel geld. De politici maakten in 1917 een einde aan de schoolstrijd. Alle scholen kregen voortaan even-veel geld. Alle mannen kregen actief kiesrecht. Vrouwen moesten nog twee jaar wachten.

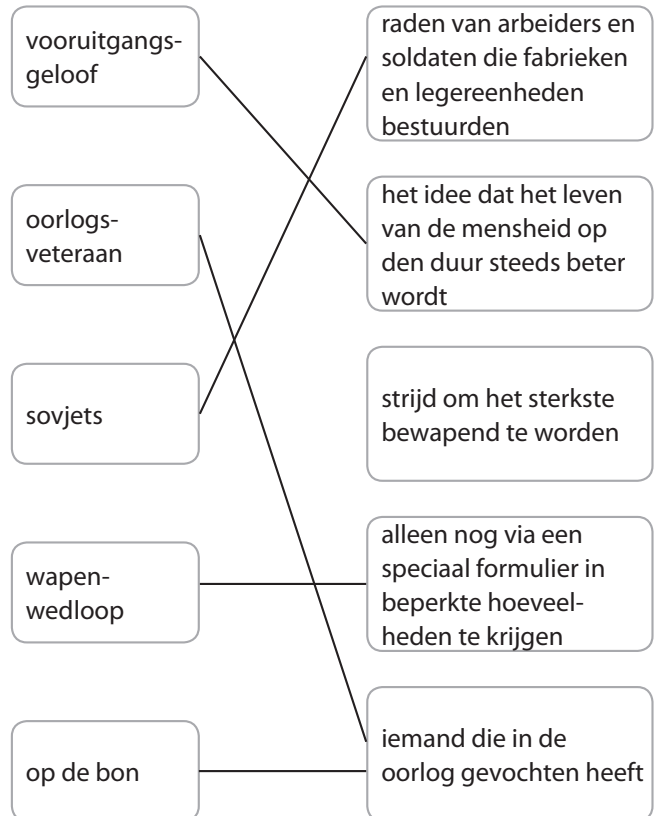
1.6 De wereld van Mondriaan

6 Vul in.

Aan het begin van zijn loopbaan was Mondriaan weinig bekend. Dit veranderde toen hij moderne kunst ging maken. Hij probeerde toen de schoon-heid van dingen te laten zien. Later stichtte Mondriaan met anderen de kunstbeweging De Stijl. Na 1917 schilderde Mondriaan alleen nog abstracte schilderijen.

7 Vul in.

Maak juiste combinaties door lijnen te trekken.

8 Zet in historische volgorde.

- A De moord op Frans Ferdinand
- B Eerste moderne Olympische Spelen
- C Vrede van Versailles
- D Oktoberrevolutie in Rusland
- E Mondriaan gaat abstract schilderen
- F De vergissing van Troelstra
- G Schlieffenplan treedt in werking

B-E-A-G-D-F-C

Voor de computeropdrachten van dit hoofdstuk ga je naar www.leerling.noordhoff.nl of naar de elektronische leeromgeving van je school. Spreek met je docent af welke ICT-onderdelen je gaat doen en noteer dat hieronder in kolom 2. Geef per onderdeel aan wat het resultaat is in kolommen 3 en 4.

ICT-onderdelen	Ga ik doen	Resultaat (omcirkel het gekozen woord)	
O Minicursus Bewapening in de Eerste Wereldoorlog	<i>ja / nee</i>	Ik vind dat ik de leerstof van deze minicursus <i>slecht / matig / voldoende / goed</i> beheers.	Omschrijf de kern van deze minicursus: _____ _____ _____
O Minicursus De Eerste Wereldoorlog en de kaart van Europa	<i>ja / nee</i>	Ik vind dat ik de leerstof van deze minicursus <i>slecht / matig / voldoende / goed</i> beheers.	Omschrijf de kern van deze minicursus: _____ _____ _____
O Webquest	<i>ja / nee</i>	Mijn product is _____ Daarover ben ik <i>niet / redelijk / erg</i> tevreden.	Geef een korte uitleg over je aanpak en je product: _____ _____ _____
O Oefentoets paragraaf 1.1	<i>ja / nee</i>	De eerste keer had ik als score van de toets: ____	Geef een korte uitleg: _____ _____
O Oefentoets paragraaf 1.2	<i>ja / nee</i>	De eerste keer had ik als score van de toets: ____	Geef een korte uitleg: _____ _____
O Oefentoets paragraaf 1.3	<i>ja / nee</i>	Bij de eerste keer had ik als score van de toets: ____	Geef een korte uitleg: _____ _____
O Oefentoets paragraaf 1.4	<i>ja / nee</i>	Bij de eerste keer had ik als score van de toets: ____	Geef een korte uitleg: _____ _____
O Oefentoets paragraaf 1.5	<i>ja / nee</i>	Bij de eerste keer had ik als score van de toets: ____	Geef een korte uitleg: _____ _____
O Oefentoets paragraaf 1.6	<i>ja / nee</i>	Bij de eerste keer had ik als score van de toets: ____	Geef een korte uitleg: _____ _____

TAAK

1 Onderzoek in eigen omgeving

In dit hoofdstuk heb je gelezen over de tijd van de wereldoorlogen. Aan de Eerste Wereldoorlog deed Nederland niet mee, maar de periode 1900–1920 heeft wel grote invloed gehad op de omgeving. Je kunt denken aan fabrieken, woonwijken, politieke partijen en scholen.

- Onderzoek de vraag: Welke sporen uit de periode 1900-1920 zijn er in mijn eigen omgeving te vinden?
- Maak afspraken met je docent over:
 - de tijd die je eraan besteedt
 - hoe je je werk maakt, bijvoorbeeld: werkstuk of mondelinge presentatie (spreekbeurt)
 - waar het resultaat aan moet voldoen
- Zoek naar informatie over je onderzoeksvraag. Zoek in de mediatheek, thuis, op internet, in musea of buiten.
- Kies twee overblijfselen. Zorg ook voor afbeeldingen.
- Schrijf een tekst bij de gekozen afbeeldingen.
- Gebruik de afbeeldingen en teksten in een werkstuk of spreekbeurt.

Je kunt gebruikmaken van het stappenplan van *Informatie verzamelen* in het informatieboek op bladzijde 153.

2 Informatie over een historisch persoon

In dit hoofdstuk ben je personen uit de tijd van de wereldoorlogen tegengekomen: Lenin, Willem III, koningin Wilhelmina, Wilson, Lloyd George. Van Wilhelmina is bekend dat zij zich soms eenzaam kon voelen. Dit heeft ongetwijfeld invloed gehad op haar latere leven. Informatie over iemands jeugd kan helpen om zijn of haar latere daden te verklaren. Het is dus nuttig om informatie over iemands leven te verzamelen.

- Kies één persoon uit het hoofdstuk.
- Maak afspraken met je docent over:
 - de gekozen persoon
 - de tijd die je eraan besteedt
 - hoe je je werk maakt, bijvoorbeeld: werkstuk of mondelinge presentatie (spreekbeurt)
 - waar het resultaat aan moet voldoen
- Zoek naar informatie over de gekozen persoon in boeken en op internet.
- Verzamel de informatie en schrijf duidelijk op in welk boek of op welke site je die hebt gevonden.
- Gebruik de verzameling in de afgesproken presentatievorm.

Je kunt gebruikmaken van het stappenplan van *Informatie verzamelen* in het informatieboek op bladzijde 153.

3 Meer kennis over nazi-Duitsland

In dit hoofdstuk heb je gelezen hoe Rusland onder de bolsjewieken opnieuw een dictatuur werd. Over de Sovjet-Unie is veel informatie te vinden, bijvoorbeeld op internet.

- Ga met behulp van een zoekmachine op internet op zoek naar informatie over de Sovjet-Unie.
- Kies een deelonderwerp waarvan jij meer wilt weten. Bijvoorbeeld: afrekening met de tegenstanders, propaganda, de bewapening van het leger, communistische jeugdorganisaties, leven in een dictatuur.
- Maak afspraken met je docent over:
 - het gekozen onderwerp
 - de tijd die je eraan besteedt
 - hoe je je werk maakt, bijvoorbeeld: werkstuk of mondelinge presentatie (spreekbeurt)
 - waar het resultaat aan moet voldoen
- Gebruik je aantekeningen voor een verslag of spreekbeurt.

Je kunt gebruikmaken van het stappenplan van *Mondelinge presentatie* of *Verslag maken* in het informatieboek op bladzijde 154.

4 Informatie op school

Jouw school heeft een bibliotheek (mediatheek, open leercentrum) waarin informatie te vinden is over de tijd van de wereldoorlogen.

- Dit hoofdstuk ging over zeven thema's uit de tijd van de wereldoorlogen. Ga voor elk thema op zoek naar boeken en andere media. Maak per thema een lijstje.
- Maak afspraken met je docent over:
 - de tijd die je eraan besteedt
 - hoe je je werk maakt, bijvoorbeeld: werkstuk of mondelinge presentatie (spreekbeurt)
 - waar het resultaat aan moet voldoen
- Raadpleeg de catalogus met trefwoorden, zoals: loopgraven, Olympische Spelen, Avant-garde, koningshuis, Vrede van Versailles, communisme. Je kunt gebruikmaken van het stappenplan van *Mondelinge presentatie* of *Verslag maken* in het informatieboek op bladzijde 154.

Oefenen met oriëntatiekennis

TAAK

In deze taak oefen je met oriëntatiekennis. Zie voor een uitleg het informatieboek bladzijde 155 en 156, vaardigheden 5 en 6.

Hoe ga je te werk?

- Deze taak kun je alleen en in duo's uitvoeren in een half tot een heel uur.
- In opdracht 1 stel je vast welke kenmerkende aspecten bij de tijdvakken horen.
- In opdracht 2 stel je vast welke kenmerkende aspecten te maken hebben met strijd.

1 Tijdvakken en kenmerkende aspecten

Hieronder staan de tien tijdvakken met de 36 kenmerkende aspecten.

- a Noteer achter de tien tijdvaknamen de juiste jaartallen.
b Vul in.

Geschiedeniswerkplaats deel 1 gaat over tijdvakken

 1 tot en met 4 deel 2 gaat over tijdvakken

 5 tot en met 8

- c Omcirkel hieronder de nummers van kenmerkende aspecten die in deel 3 worden behandeld.

1 Tijd van jagers en boeren tot 3000 v.C.

- 1a De levenswijze van jager-verzamelaars
1b Het ontstaan van de landbouw en landbouwsamenlevingen
1c Het ontstaan van de eerste stedelijke gemeenschappen

2 Tijd van Grieken en Romeinen 3000 v.C.-500

- 2a De verspreiding van de Grieks-Romeinse cultuur en de confrontatie met de Germaanse cultuur
2b Het christendom in het Romeinse Rijk: van verboden tot enig toegestane godsdienst
2c Burgerschap en wetenschappelijk denken in de Griekse stadstaat

3 Tijd van monniken en ridders 500-1000

- 3a De verspreiding van het christendom in Europa
3b Het ontstaan en de verspreiding van de islam
3c Hofstelsel en horigheid
3d De verhouding tussen heer en vazal

4 Tijd van steden en staten 1000-1500

- 4a De opkomst van handel en het ontstaan van steden
4b De opkomst van stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden
4c Het begin van staatsvorming en centralisatie
4d De strijd tussen kerk en staat

5 Tijd van ontdekkers en hervormers 1500-1600

- 5a Het begin van Europese expansie
5b De Reformatie en splitsing in de christelijke kerk
5c De Opstand en het ontstaan van een onafhankelijke Nederlandse staat
5d Veranderend mens- en wereldbeeld in de renaissance

6 Tijd van regenten en vorsten 1600-1700

- 6a Het ontstaan van het handelskapitalisme en het begin van de wereldeconomie
6b Het burgerlijk bestuur en de stedelijke cultuur in Nederland
6c Het streven van vorsten naar absolute macht
6d De wetenschappelijke revolutie

7 Tijd van pruiken en revoluties 1700-1800

- 7a Slavenarbeid op plantages en de opkomst van het abolitionisme
7b Het streven naar grondrechten en naar politieke invloed van de burgerij in de Franse en Bataafse revolutie
7c Het denken over staat en maatschappij in de verlichting

8 Tijd van burgers en stoommachines 1800-1900

- 8a Het ontstaan van een parlementair stelsel en de toename van volksinvloed
8b De industriële revolutie en de opkomst van emancipatiebewegingen
8c Het moderne imperialisme
8d De politiekmaatschappelijke stromingen nationalisme, liberalisme, socialisme, confessionalisme en feminisme

9 Tijd van de wereldoorlogen 1900-1950

- 9a) De economische wereldcrisis
- 9b) Het racistisch en totalitair karakter van het nationaalsocialisme
- 9c) De Duitse bezetting en de jodenvervolgning
- 9d) Het totalitair karakter van het communistisch politiek systeem

10 Tijd van televisie en computer 1950-heden

- 10a) Nationalistische bewegingen in de koloniën en het streven naar onafhankelijkheid
- 10b) De blokvorming tussen Oost en West en de Koude Oorlog
- 10c) Sociaalculturele veranderingen en toenemende pluriformiteit van de jaren 1960
- 10d) De Europese integratie

2 Kenmerkende aspecten en strijd

Lees de tekst *Ruiters en vuurwapens* op bladzijde 28 in het informatieboek.

a Vul in.

De ontwikkeling van de wapentechniek omstreeks 1900 was een gevolg van de wetenschappelijke revolutie en de industriële revolutie.

b Vul in. Kies uit: *kennis / denken / onderzoek / teksten*
De eerste van deze revoluties was een verandering in het denken van mensen. Ze baseerden hun kennis niet meer op oude teksten maar op systematisch onderzoek

c Vul in. Kies uit: *handenarbeid / machines / productie*
De tweede van deze revoluties was een verandering in productie, waarbij handarbeid werd vervangen do or machines

d Kies twee van de 36 kenmerkende aspecten en vul hiervan de nummers in.

- De eerste revolutie past bij kenmerkend aspect 6d
- De tweede revolutie past bij kenmerkend aspect 8b

Bron 1

In de samenleving van jager-verzamelaars bestonden kleine verschillen in macht. Groepen werden waarschijnlijk geleid door de oudste man van de groep, maar deze had niet heel veel te vertellen. Ernstige conflicten in een groep werden soms opgelost door uit elkaar te gaan. De verschillen in bezit, aanzien en macht in een samenleving noemen we sociale verschillen.

Uit: *Geschiedeniswerkplaats 1, paragraaf 1.5*

Bron 2

In het grafveld van het boerendorp bij Elsloo is in een schedel een pijlpunt gevonden. Bij een andere opgraving zijn pijlpunten in de keel en rechterarm van een gestorven man aangetroffen. Deze vondsten wijzen op ongelukken, ruzies of gewapende conflicten tussen verschillende groepen in de landbouwsamenleving. Na de landbouwrevolutie hadden mensen meer reden voor conflicten en strijd. De bevolking groeide. Er kwamen mensen met meer bezit, aanzien en macht dan anderen. Zo groeiden de sociale verschillen.

Uit: *Geschiedeniswerkplaats 1, paragraaf 1.5*

e Lees bronnen 1 en 2 over de toename van strijd in tijdvak 1. Deze ontwikkeling had te maken met twee kenmerkende aspecten. Noteer deze twee (met nummer). Geef bij elk een uitleg.

1a De levenswijze van jager-verzamelaars.
Bijvoorbeeld: Er waren toen kleine sociale verschillen. Daardoor waren er weinig conflicten.

1b Het ontstaan van de landbouw en landbouwsamenlevingen. Bijvoorbeeld: Toen groeiden de sociale verschillen. Daardoor kregen mensen meer reden voor conflicten en strijd.

Bron 3

Prins Maurits, zoon van Willem van Oranje, was vanaf 1587 de belangrijkste legeraanvoerder van de Republiek. 'Ik vecht met verstand, niet uit blinde haat', was een uitspraak van hem. Hij benaderde de oorlogvoering op een bijna wetenschappelijke manier. Zo onderzocht hij de optimale opstelling van legers op verschillende soorten terreinen en analyseerde hij hoe slag-, steek- en vuurwapens het beste gebruikt konden worden. Hij veranderde de opstelling van zijn soldaten, niet in grote vierkanten zoals de Spanjaarden deden, maar in kleine recht-hoeken. Zijn eenheden waren wendbaarder en sneller te verplaatsen. Met deze tactiek bracht hij de Spanjaarden bij Turnhout (1597) en Nieuwpoort (1600) gevoelige nederlagen toe.

Uit: *Geschiedeniswerkplaats 2, hoofdstuk 1, Vergelijken in de tijd.*

f Lees bron 3 over oorlogvoering omstreeks 1600.
Met welk kenmerkend aspect van tijdvak 5 had dit te maken? Geef een uitleg.

5c De Opstand en het ontstaan van een onafhankelijke Nederlandse staat.
Bijvoorbeeld: Hierdoor was er oorlog tussen Nederland en Spanje.

g Met welk kenmerkend aspect van tijdvak 6 had het ook te maken? Geef een uitleg.

6d De wetenschappelijke revolutie.
Bijvoorbeeld: Maurits was hiervan een voorbeeld. Hij baseerde zijn manier van oorlogvoeren op onderzoek.

Wat is het resultaat?

Je hebt geoefend met oriëntatiekennis door vast te stellen welke kenmerkende aspecten bij de tijdvakken horen. Je hebt ook uitgelegd welke kenmerkende aspecten te maken hebben met strijd.

Nabespreking en beoordeling

Met medeleerlingen en met je docent kun je de volgende vragen bespreken. Je kunt de vragen ook verwerken in een schriftelijke reflectie.

- Heb je opdrachten 1 en 2 goed uitgevoerd?
- *Bij duo's* Is het samenwerken goed gegaan? Wat ging wel goed? En wat niet?

